

TÖRTÉNT EZER ÉVE...

I.

NAPKELTE volt : kelet felől pirosuló fénysugarak emelkedtek ki, rózsaszínbe öltöztek a báránnyfelhők és a hajnali égbolt közeli kékjén vadludak csapata húzott el a láp felett... Mert erre terült el a láp világa. Köröskörül beláthatatlan nádrengeteg, zöld ingovány, sás, és káka, odébb tocsogók és keskeny, barnásvízű sikátorok. Sóhajtozó, susogó rengeteg, kékeslila párázatba burkolt csodavilág. Hápogás, rikoltozás, bömbölő buffogás verte el a búcsúzó éjszaka némaságát. A hínárral, tündérrózsával borított víztükör olykor megremegett, apró gyűrűk, kicsinyke fodrok támadtak rajta és szárnycsapkodva, vizetszántva fölrebent itt is, ott is a madársereg. Fekete kárókatonák, tarkagunyájú rucák, patyolatfehér kócsagok tolla csillogott, villant meg a kelő nap fényében. A nap pedig mind magasabbra emelkedett, meghalványodtak a pirosuló színek, fehérén, bodrosan úsztak a báránnyfelhők, aranyra változott a lila párázat : megébredt a világ.

A gágogáson, brekegésen, nádírigók fittyegésén át idegen hangok jöttek onnan keletről a nappal. Ijedt zsibongás, repdeső, menekülő madarak vad rikoltása fogadta az ismeretlen hangokat és a nádas egyik tisztásán megremegett a síma, zöld szőnyeg. Lassan, alig észrevehetően megsüppedt, majd felemelkedett. Szinte nem is volt látható ez az ingás, de a szárnyas népnek elég volt a figyelmeztetés. Rémülten vágtak be a nádba, elhagyott fészkek felé : talán nádifarkas!...

— Itt kezdődik a láp, — mondta egy emberi hang. Recsegő volt, mintha tavalyi nádat tördeltek volna, öreges és reszketett valamelyest. A madarak megnyugodtak : csak egy ember, az öreg, csoszogó Jenak, régi ismerős, ő is a nádasok lakója. Hosszú, kajla bajuszát, őszülő farkocsait még a bibicfiókák is megismerték már.

— Itt kezdődik a láp, — ismételte Jenak. — Itt már veszedelmes a világ, vigyázzatok. Le kell szállni a lóról, ha át akartok gázolni rajta.

— Azt ugyan nem! — kiáltott fel valaki. A madarak tudták róla, hogy idegen, üde és fiatal a hangja csengése, pattogó ritmusú a muzsikája. Hosszú nyakukat nyujtogatva felkémleltek a gémeke, míg végül meglátták, hogy nádat törve, zsombékot tiporba két lovas áll és egy gyalogos a csonka fűz mellett. Jenak rövid, görve lábaival az ingovány szőnyegét tapogatta és a két idegen alacsony, bozontos lovak hátáról nézte őt. A lovasok arcában mélyen feküdtek a szemgödrök és

pillantásuk nyugtalanul, fürkészve röpködött körül. Az arcukon pedig — csaknem egy a kettő — megdöbbenés látszott. Tanácstalanul néztek egymásra, a lovak kócos fejét vizsgálgatták, majd Jenakra tekintettek.

— Itt kell hagyni a lovakat, Kupán — mondta a fiatalabb. — Alighanem igaza lesz Jenaknak. Mondják, nem játék a Kurtvéltó környékén járni. Maga az urdúng is itt lakik. Velük népét is az veszlyette el.

— Gyerekbeszéd, — morgott kelletlenül Kupán és följebb lendítette széles vállán az ijjat. — Harcos nem hallgat az asszony nép meséire. Utánam, Kusid!

Apró szeme szikrázott, két sötét varkocsát hátra rázta, barna arca megvörösödött az indulattól és meghúzta a zablát. De a tömzsi lovacska nem mozdult. Csimbókos lábait megfeszítette, tömpe orrát magasra emelte és állva maradt. Kusid szótlánul nézte, hogy Kupán erős combjainak szorítása is hasztalan, a ló remegett, tágultak az orrlíkai, de nehéz patáit nem vitte közelebb a csalóka talajhoz. Kupán súlyos fakengyelét az állat oldalához szorította, dárdája nyelével végigvágott rajta:

— Előre, Avar!

Avar lassú óvatos léptekkel megindult, de a harmadik lépés után megmozdult patái alatt az ingovány, beszakadt az alig méternyi növénytakaró és süllyedni kezdett. Keserves nyerítéssel felkapta fejét, ösztönös rémületében kapálózott, de minden mozdulatával mélyebbre merült. Pillanat múlva szügyéig ért a nyálkás lápszőnyeg és hátán a lovasa még mindig dermedten ült.

Mikor Kupán kengyeles lábfeje se látszott már ki, odakiáltott Jenak, kicsit vigyorogva:

— Meghült a forró véred, Kupán! Nem elég ide a bátorság, mint az avar nyilak elé. Szabadítsd ki a lábad, mert még egy sóhajtás és nem lát többé Gyemelcsény erdeje.

És feléje nyujtotta hosszú, furcsa botját. Kusid is megmozdult, izmainak merevsége felengedett, arcáról is eltűnt a borzalom, leugrott a lóról:

— Értelek már, bátya!

Félkarjával átölelte a csonka fűz törzsét, szabad kezével megragadta a Jenak hátán feszülő, tömött puzdrát. Láta, hogy Kupán megfogta a feléje nyujtott botot, lábait is kiszabadította a kengyelből és Kusid nagyot rántott. Egy recsenés, a puzdra kezében maradt. Ho-ho, Jenak jajgatva a földön feküdt, de Kupán ott állt a szilárd parton. Bőrlábbelijéről vastag, nyúlós, zöld lé csöpögött, lábai remegtek és az arca színtelen volt.

— Szemem se húnytam le az ugrás óta és már vége Avarnak! Ha még egy sóhajtásig maradok . . . — lihegte és borzongva mutatott a lápra.

Avarnak nyoma se látszott, eltűnt. A zöld szőnyeg ismét síma

volt, szinte érintetlen. A titokzatos mélység úgy húzta magára megint a takaróját, mintha mi sem történt volna.

— Nem került volna rossz helyre a vezér üzenete — tapogatta Jenak megütött hátát — mert amint mondjátok Szalán meg az urdung két egytestvér. De már a választ aligha vihetted volna vissza, Kupán. Öreg ember vagyok, de nem emlékezem, hogy innen valaki is kiszabadult volna, ha egyszer megkívánta a lép.

— Majd hogy igazad lett. Egy villanás alatt nekem is eszembe jutott az üzenet sorsa. Lám, történhet akármi és te, Kusid, nem tudsz semmit. Jegyezd hát meg, Árpád izeni Szalánnak, a bolgár úrnak, hogy engedje át a földet, amit eladott tizenkét fehér ló árán. Ő maga népével menjen vissza Keán úr földjére, mert ha nem, haddal támad ellene a vezér.

— Engedje át a földet, amit eladott tizenkét fehér ló árán, — ismételte Kusid engedelmesen és Jenak halkán utána mormolta :

— Magam is tudom, hogy eladta. Most mégis a görög császártól kért segítséget és hadat gyűjt a hét vezér ellen.

Elgondolkoztak. Jenak nyilván a fehér paripákra gondolt, meg az ékes szerszámokra. A fiatalok Árpád úrra, aki Tetétlen halmánál gyűjti most nyilas népét, hogy földet szerezzen nekik, legelőt a barmoknak és sátorhelyet az embereknek . . . És a melegedő levegőben mintha eljövendő idők szele járt volna, gyengén susogott a nádas . . .

— Várnunk kell, míg megnyugszik a lép. Most nem tűrne embert a hátán. — Jenak már öreg, nagy időket látott, nagy időket érez, nem bírta sokáig a szótlanságot. — Tüzet rakok és ehetnénk tán addig.

Barnára vénült nádat tördelt, amit ropogásra érlelt a téli hó. Nyugtalanul tipegett ide-oda, halomra gyűjtötte a tüzelőt. Szikra pattant és fellobbant a tűz. Az öreg rövid időre eltűnt a nádban, majd ismét előkerült. Kezében szürke agyagtál, vigyázva hozta, féltve, mégis minden lépésénél kicsordult belőle a tiszta víz, végigcsorgott ócska bőrködmönén, sarutlan, vén, földszínű lábán. A két fiatal szinte mozdulatlanul bámult a nappali fényességben elszíntelenedő lángokra, a kavargó füstre. Jenak öreg volt már, sokat volt egyedül, nem szerette a szótlanságot.

— A bolgárok mondják, hogy mindig fővetlenül esszük a bölények húsát, mint a besenyők.

Kusid nyerge mellől bőrzacskót emelt le és darabos, barna port szórt belőle a melegedő vízbe.

— Nem gondolnak arra az oktalanok, hogy háromszor nyugszik a nap és mi mégis győzzük erővel a lovaglást, bár nem hordunk húskoloncokat a nyereg alatt. Ez itt mindennél többet ér és erőt ad az ijjat feszítő karnak.

Fűzfagallyat emelt fel és kavargatni kezdte a tálban rogyogó pépes tömeget. A fiatalok szótlánul néztek rá, Jenak csak úgy kedvtelésből beszélt. Kusid és Kupán inkább a nádast figyelték, a bukdá-

csoló bűvármadarakat. Kupán a lábát szárítgatta és egykedvűen kaparta le a hínáros foszlányokat.

— Szóljatok már, — tört ki Jenakból a méltatlankodás. — Azt hihetném, hogy a rémület bénította meg a nyelveteket.

Kupán felpillantott, csodálkozás volt a szemében:

— Rémület, úgy mondd. Az már nem, csak Avarra gondoltam. A vezér méneséből fogtam ki virradatkor és Emő kantározta fel utoljára.

Csendesen beszélt, de Kusid mégis felkapta fejét, pillanatig nyugtalanul fürkészte bátyja arcát, majd felderült.

— Úgy van — mondta szeliden. — Emő segített kantározni nekem és Avart is ő látta el indulás előtt. Nagyon szorgoskodtatok körülötte.

Némileg megenyhült csendben hallgattak. Gondolatuk Emőnél járt, a német asszony lányánál, kinek a haja nem fekete, inkább a tavalyi nád színére emlékeztet. Szemei pedig kékek. Egyébként Kusid asszonya lesz, ha megtérnek Szalántól.

— A görög asszonyok csillogó, puha köntöst viselnek, — mondta tegnap Emő és Kusid erre gondolt. Szaracénus kalmárok gyakran járnak a bolgárok földjén és ládáikban töméntelen a selyem. Bizáncból hozzák. Emő fényes kősöntyűket is szeretne, meg köves karikákat. Az asszonynépnek öröm az ilyesmi, csinósítja a kart, szépti a testet.

Kupán és Kusid egymásra nézett. Az öregebb szája körül kevés keserűség volt:

— Hallottam, hogy holmi selymeket emlegetett. Meghozod neki?

Kusid elmosolyodott:

— Hát hogye, kérte.

Jenak kavargatta az ételt és hallgatott. Nem értett az asszonyok dolgához, de valamit szimatolt a testvérek között, mert békítően közékük tolta az agyagtálat. Ettek.

— Ne is emlegessük őket, még a hírük is bajt okozhat, ha férfimunkáról van szó. Jobb nem tudni róluk — vélte Jenak.

Kusid vígan fölnevetett, kezét bőrzekéjébe törülte és eltolta magától a tálat.

— Nyilván megjártad velük, Jenak!

— Meg-e? Te is megjáród még, nyugodj meg... előbb, vagy utóbb, meglásd.

Belepiszkált a tűzbe, iszákba rakta az agyagtálat és felmordult:

— Itt akarjátok megvárni az estét?

Azok összenéztek, hogy nem, semmi kedvük hozzá. De a tekintükben tétovázás volt, bizalmatlankodás a lépés iránt, melyen igazság szerint át kell majd menni, tovább kell menni. Kusid a lovához lépett, megveregette a nyakát és körüljárta, mintha búcsúzkodott volna tőle. Lovagláshoz szokott lábait kissé esetlenül, szélesen rakta és imbolyogtak a léptei némileg.

— Itthagylak, Szél, megindulunk. — Hosszú bőrszijat húzott

ki a nyereg mellől, megbéklyózta a lovacska lábát. — Hogy el ne kóborolj, Szél. Mehetünk, Jenak.

— Az ám, de nem így! Nádtalp kell az ingoványhoz — és hosszú nádszálakat kezdett tördelni, tutajformára rakta össze, Kupánhoz lépett. — Gyere csak, öcsém.

Kupán csodálkozva tűrte, hogy Jenak szívós sáslevelekkel lábára kötözze a nádtutajt és míg az öreg Kusiddal bajlódott, a lép szélére állt, ránehezedett a furcsa sarukra, melyek megmerültek ugyan, de alig valamit. Nézte, figyelte, próbálgatta így, meg amúgy, azután felnevetett, fajtájának mély, hörgő nevetésével.

— Varázsló vagy, Jenak, táltos, én mondom! Micsoda lovat szereztél nekünk!

... És megindultak a lápon. Elöl Jenak, könnyedén, ügyesen emelgetve a lábát, mellette Kusid, felkuncogva valami rémült örömmel, hogy így nyergelhetik meg az ingoványt. Hátról Kupán, az igazi lovas, óvatosan, méregető tekintettel, hogy jó, jó, most lehet ezzel a holmival talpalni, de hátha felmordul alul valami, talán maga az urdung és akkor mi lesz! Ahogy öccse széles hátára tekintett, motoszkált valami benne, majd megint a veszélyes talajra tévedt a pillantása és kezében megremegett a dárda.

— Mondd csak el, Jenak, hogy is volt az, amikor megjártad egy fehérréppel? — kiáltott előre, hogy elűzze feltörekvő gondolatait.

Jenak morgott, hogy jobb arról nem beszélni.

Egyszer még a Molocsnája mellett belenyilazott egy turk, mert kerülgette az asszonyát.

— Ma is hordom a helyét és eszembe jut, ha asszonyt látok.

Kusid jókedvűen felnevetett, szinte gyermek volt még és magabiztos, mert apja sátrában várta Emő és ha megtér Szalántól...

Kupán felfigyelt, megállt, eszébejutott Emő, a német asszony lánya, aki ma virradatkor olyan titokzatosan mosolygott rá és olyan ijedten fordította el szemét, mikor Kusid kilépett a sátorból... Ha Kusid nem jönne többé haza... igen, akkor nyilván mindig így mosolyogna rá Emő, kivillantaná a fogait, ráemelné szemét és a szemek kékségében csak Kupán tükrözne... Komoran nézett az öccsére, ahogy az ott haladt előtte és keserű irigységgel először döbönt a valóságra. Igen, kívánta Emő mosolygását, magának kívánta és mindig közöttük állt Kusid. Ez a kölyök — fogta el hirtelen az indulat. Ahogy Kusidra nézett, gyűlöletet érzett.

Mi lenne, ha...

Nem bírt tovább a kísértéssel. Kezében magasra lendült a dárda, pillanatig állt csak lihegve, hogy megfeszítse a lábát... de Kusid hátrafordult.

— Tán farkast láttál, Kupán? — nézett szeretettel a bátyjára, amint az ott állt, karját magasra emelve, remegő dárdával.

Ezek a szelíd szavak egyszerre lehűtötték Kupánt, elszégyelte

magát. Eszébe jutott a régi sátor, benne az anyjuk, Bibor, karján Kusid, mellette ő. Csupa napfény, vidámság volt ez az emlék. Már akkor is ilyen szelíd volt az öccse tekintete. Zavartan mondta :

— Inkább bárány volt, öcsém, de már el is tűnt — és a dárda szinte égette a markát.

Jenak megcsóválta a fejét, nem szólt, csak hümmögött, öreg szeme mindent tisztán látott... És mentek szóltanul a lápon... Már alkonyodott, amikor távolban megpillantották Szalán földvárának toronytetőit.

II.

Egyesek szittyavérük minden hevességével messze elkalandoztak a bolgárok nyomába és most, amikor már sötétedett, a síkság távolából feltűnt egy-egy visszatérő magános lovas, vagy kisebb csapat. Olyanok voltak, mint a részegek, hahotázva, harsogó kiáltással vágattak az alpári táborba. Nyergükre idegen fegyvereket erősítettek, idegen köntös, vért csillant meg rajtuk a lebukó nap fényében. Igen, kissé olyanok voltak, mint a részegek s hogy túlestek a harcon, az öldöklésen, szinte erősebb volt az üvöltésük, mint a két sereg összecsapásának idején. Büszkén és hetykén ültek a nyeregben, bár majd mindnek hasítás, szúrás nyoma éktelenkedett a mellén vagy az arcán. De mit törődtek mindezzel, mikor nyergük mögé oda volt pakkolva Szalán népének elhullott, futásban elszórt vagyona. Lovakkal, ha ki is kerülték az elfekvő sebesülteket, akik közül még többen lábra igyekeztek állni, ha ki is kerülték őket, nem volt szánalom a tekintetükben, részvét, vagy segítenivágyás.

— Veled mi történt? — hajolt le egy lovas és lándzsájával meglökdöste a földön fekvőt, aki a cimborája volt, míg lóra tudott ülni.

Az pedig mereven bámult rá, összeszorított fogakkal és nem szólt, hiszen szólni se tudott, de inkább dacos volt haldokló arca, mint rémült. A lovas pedig intett, hogy sebj, fő, hogy sok a zsákmány, te meg szolgálkat szereztél a másvilágra... és tovább ügetett, imbolyogva a nyeregben, élesen rikoltva a harci kiáltást.

És ott botorkált Jenak is a síkon, magányosan, görnyedten lépegetve. Halkan, kuncogva jött, közben elégedetten pislantott a vállára. A vállán batyu volt és ha elgondolta, hogy mi mindent szedett össze, nagyon meg volt elégedve a világgal. Hiszen tegnap este, mikor megálltak Árpád vezér előtt Szalán üzenetével és megtudták, hogy harc lesz, már akkor boldogan vigyorgott Kusidra a zsákmány reményében. Legyen, ha Szalán úr nem enged, ha mindenáron harcot akar, legyen. Ő látja kárát. És Jenak jól számított. Halottak sokasága borította a mezőt, nagy részük magyar volt ugyan, de Szalánnak kellett menekülnie és Árpádé lett ez a föld, ahol most Jenaknak szabad a zsákmány. Olykor lehajolt, felemelt valamit, bolgár harcos kősöntyűjét, boglárt vagy lándzsanyelet és bólogatva haladt tovább.

A távolból rözseropogás hallatszott, venyigék pattogása, száraz boróka, szikkadt tiszafa sustorgása, hogy belemartak a lángok. Apró lángok lobbantak fel közben, sűrű füst szállt a magasba, fehéres, páraszerű füstfelhők, majd harci kurjantás hangzott, sokszáz toroknak az üvöltése és vörösés lángtömeg csapott az ég felé. Győzelmi tűz, mely a leszálló nap gyöngye világossága után rőt fényvel szinesítette meg a sötétedő mezőt.

Jenak felfigyelt : valaki a közelben éppen úgy hajlongott, mint ő, de nem emelt föl semmit és nem volt batyu a hátán. Egyszerre kíváncsiság fogta el. Közelebb ment, megkerült egy felfordult paripát, egy összetört szekeret és a hajlongó alakban felismerte Kupánt.

— Öcsém, hé, öcsém !

Kupán arca komor volt, szinte merev. A mély szemgödrök fénytelenek és a hangja tompa.

— Te vagy az, öreg?

— Én hát, jó, hogy összeakadtunk. Zsákmányt gyűjtök, tele a hátitarisznyám. De te ugyancsak válogathatsz, Kupán, hogy semmit se leltél.

— Jenak, az öcsémet keresem. Mellettem volt, mikor Szalán seregére törtünk, de nagy volt a kavarodás, tudod, meg a lárma és elveszett mellőlem !

— Keresed? . . . Hát a lápon miért lendült felé a dárdád?

Kupán megdöbbsent. Vagy úgy, igaz, a láp és a dárda! . . . Mindegy. És leintette Jenakot :

— De hol lehet Kusid? Mindenütt elől járt, nem törődött a bolgár lándzsákkal, a röpködő nyilakkal. Ha láttad volna, Jenak, kacagott ! És a nyerge mögött oda volt kötve a láda.

Jenak elhúzta a száját és ledobta a batyut.

— Nem, öcsém, én nem láttam semmit. Elbújtam a lápon és vártam, hogy végezzetek. De mondd, hogy vele volt a láda, amit a szaracénusoktól vett el.

— Az, selymek voltak benne, bizánci szőttesek, meg aranykarikák, ahogy Emő kívánta. Neki szerezte, neki őrizte azokat.

A hangja érdes lett és megrántotta a vállát :

— Nem találom ! Elveszett a kincseivel együtt. Utoljára Bulcs zászlója mellett látták, ahol Lél fújta a kürtöt. Felismerték fényes sisakjáról, a görögöktől zsákmányolta.

— Fényes sisakja volt? De hiszen olyant sok harcos hord, majdnem mind, a vezérek között, lehetett az más is.

Kupán arca megenyhült. Körülnézett a máglyától megvilágított mezőn, eltekintett a tűz felé és megborzongott :

— A kurjantások se nyomják el a sebesültek nyögését. És a lovak, hallod, Jenak, hogy kínlódnak ! Igen a lovak . . . Tarkacs látta, hogy Szél ágaskodott Kusid alatt. Szél volt, nyergén a rézveretes láda, ágaskodott, majd felbukott !

— Akkor pedig alighanem csillagparipákat nyergel azóta az öcséd.

Jenak recsegő hangja olyan volt Kupán fülének, mintha bagoly huhogott volna. Megdöbrent. Eszébejutott az apja, a kemény, mosolytalan kende, aki csak akkor derült fel némileg, ha kisebbik fiára nézett. Kupán maga előtt látta hirtelen az anyját is, nagy, szelíd, puha szeme éppen olyan, mint Kusidé. És a lápon . . . Pillanatig furcsa kis örömet érzett, hogy mit szól majd Emő! Majd elszégyelte magát és a heverő testekre hajolt.

— Meg kell találnom, Jenak. Nem lenne nyugta az apámnak, ha nem tudná, mi van vele. És . . . tudod, Emő, a német asszony lánya . . .

— Tudom hát — krárogott Jenak. — Emő nem tudja, hogy várjon-e még, vagy nyugodtan kereshet mást magának . . . No, ne heveskedj, öcsém. Tudom én, hogy mit gondoljak. Nincsen abban szégyen és ne felejtse el, hogy Emő német asszony lánya. Kusid mondta, hogy égszín a szeme és a haja, mint a tavalyi nád. Ezek hamar megvigasztalódnak.

— No, no, nem ismered Emőt.

De némi bizonytalanság volt a hangjában, sehogyan se tudta elfelejteni az indulás előtti órát, amikor rámosolygott a lány, melegen és biztatón. Ha akkor Kusid oda nem jött volna! . . . Most már nem jön. Ki tudja, hol hever, kedves arcán vér, karjai merevek.

— Meg kell találnom, Jenak — mondta határozottan Kupán és bár arra gondolt, hogy Emő talán várja, mégis győzött benne egy érzés, amit nyilván az anyja szíve alól hozott magával. — Segíthetnél, bátya! Csillog a sisakja, meg a rézveretek is a ládán, csak azt figyeljük.

Az öreg hallgatott, nézte a legény vívódását, rángatózó arcát és megértett mindent. Vágyakozva pislogott ugyan a tűz irányába, ahonnan vidám hangok zürzavara szállt felé, de hátatfordított a csábításnak, fölemelte batyuját:

— Gyerünk, no. Nagyon hozzátok szoktam az ingoványon — mondta röviden, mert öreg szívének valóban kedves volt a két fiatal, erős legény. — Hol is látták utoljára?

Kupán kelet felé intett. A darabos, kemény harcos, aki gyerekkorától fegyverhez szokott, aki hírét se ismerte a puhaságnak, most meg volt hatva.

— Amott, a bokrok közelében láttam Lélt. Azt mondják, mellette volt és velük Levente, meg Bulcs. Ott kezdünk kutatni és onnan előre egyenesen. Kusid sohase hátrált.

Bukdácsolva, halottakat, vívódó sebesülteket, heverő lovakat kerülgetve, haladtak a csatamezőn. Jenak vállát húzta a zsák és ha egy-egy heverőhöz lehajolt, előrelendült, szinte földre bukott. Kupán fújt, lihegett és először életében valami legyőzhetetlen borzalommal nézte a csúszós, agyontaposott fűvet. Egyre messzebről hallatszott a torozók lármája és ahogy mentek, a vörös fény is egyre halványodott.

Előttük, szinte beleolvadva a sötétségbe, néhány kusza ág szomorkodott. Tegnap még bokrok voltak itt, ma töredezett ághalom, robogó paták alatt összezúzott levelek és közöttük heverő emberi testek, vonagló lovak tetemei.

Jenak ledobta a zsákot és hajlongva, morogva emelgetni kezdte az elesetteket. A csillagok csak gyengén világítottak, még alig volt emelkedőben a hold és a gyér fény mellett minden arc elmosódott. Jenak nyögött, szuszogott, szidta a nyilak és lándzsák készítőit, közben biztatta Kupánt:

— Ne búsulj, majd megleljük! Mindjárt akad még segítség, ott jönnek, ni!

Négy-öt bukdácsoló alak közeledett a tűz irányából. Fekete árnyak a vörös háttérben.

— Te vagy az, Tarkacs? — kiáltott feléjük az öreg.

— Ez meg Jenak! — rikoltotta valaki. — Különb en eltaláltad, én vagyok. Kupán van veled? Mit kerestek?

— Kusid nem került elő, Tarkacs, őt keressük. Erre láttad utoljára, úgy-e?

— Itt láttam Lél körül, Levente is vele volt. És Árpád szemefénye is elveszett. Mi meg őt keressük. Lesz jajgatás az asszonyok között.

Valahol felnyögött egy sebesült. Fájdalmas, sikoltásszerű nyögés volt, mozgolódás gyöngé zaja követte és valami megcsillant alig néhány lépésre a beszélgetőtől. Kupán — talán megismerte a hangot — átugrott a testeken, megbotolva elejtett dárdanyeleekben, felé rohant, Jenak utána.

— Kusid!

Tarkacsék egy furcsa, félig nevető, félig rémült ordítást hallottak és látták, hogy Kupán egy felismerhetetlen tömeg mellé térdelt, iját messzire hajtva magától. Jenak gallyakat tördelt a bokorról, a nedves fa csakhamar füstölögve égett a kezében. Mindketten a sebesült fölé hajoltak. Valóban Kusid volt. Oldalán feküdt, egyik lába az elnyult Szél alatt, sisakja mellette. Tiszta tekintettel, értelmesen nézett a bátyjára.

— Megnyugodtam, hogy eljöttél értem, Kupán, félttem, hogy éjjel a farkasok... mert nem tudok felállni. Szél olyan nehéz rajtam.

Kupán egyszeriben a régi kemény legény lett. Körülnézte Kusid mellén a bőrzekét: sértetlen volt.

— Ide, Tarkacs, segítetek! Emeljük le róla a lovat.

Erős kezek hengerítették el a ló hulláját és igyekeztek föltámoogatni Kusidot. A legény arca eltorzult:

— Egy dárdát vágott belém valamelyik bolgár! — az oldala felé nyult.

Kupán megdöbbsent. Rászólt Jenakra, hogy hozza közelebb a fáklyát és a füstös, rőt fényben jól látta, Kusid derekán átázott a zeke, a puha, világos bőrön nagy, sötét folt éktelenkedett. Vér!

— Mit tettek veled, Kusid?

Jenak nyugtalanul mozgott, kezében remegett a fáklya. Kusid észrevette, rámosolygott:

— Öreg vagy, Jenak, reszket a kezed. De ne búsulj, ezentúl élélhetsz nálam. Emő is szeretni fog bizonynal. Igaz, Emő várja a szóttesekeket, Kupán gondoldj a ládára — a hangja meggyöngült kissé, de az arca egyre mosolygós maradt. — Ihatnék, Kupán!

— Várj egy kicsit. Hamarosan a tűznél leszünk. Fogd, Tarkacs!

Milyen súlyos tudott lenni ez a gyerekember. Négy erős kar is remegett belé, ahogy fölemelték és bár nem jajgatott, Kupán érezte, hogy reszket a fájdalomtól.

— Jenak, te hozd a ládát — szólt hátra Kusid és a fogait csikorogatta.

Az öreg nyögve fölemelte a súlyos jószágot, hátralendítette batyuját és megindult baktatva a többiek után. Lassan haladtak a tűz felé, szóttalanul. Kusid feje a bátyja karján feküdt, két sötét varkocsa megmeglíbbent a zökkenőknél, arca sápadt volt, szemeit fáradtan lecsukta. Akkor sem nyitotta föl, mikor a tűz közelébe értek és lefektették a földre. Kupán egy nyeret tolt a feje alá és egy kumisszal telt edényt kerített, hogy megitassa.

— Elaludt — mondta halkán, hogy az öccse nem mozdult.

— El — bölintott Jenak. — Elaludt. — Volt valami a hangjában, ami megrémítette Kupánt, közelebb hajolt.

Kusid szája mosolygós volt, szemhéja szorosan lezárva, arca merev és hideg a keze. Kupán mindent megértett, ezt a hideg kezet tapogatva.

— Menjetekek a többiekhez — szólt oda Tarkacsnak. — Kusidnak nincs már szüksége semmire. Menjetekek, vigadjatok, nehéz volt a mai nap.

Tarkacs, meg négy embere elmentek. Néhány lépés után már jókedvűen vitakoztak valami fölött. Nem, nem értek rá nagy gondot csinálni a halálból. — Így is van rendjén, gondolta Kupán. Leült az öccse mellé, Jenak is odatelepedett. Láta, hogy a legény kést vesz elő, ő is megkereste a magáét.

— A férfiak vérrel gyászolnak — mondta Kupán nyugodtan és jobbról-balról belehasított az arcába.

Jenak bölintott, ő is megvérezte magát.

— Csak az asszonyok sírnak! . . . Nagyon hozzátok szoktam a lápon . . .

Apró vérgyöngyök peregtek végig a két magyar kemény arcán, míg mozdulatlanul ültek. Ezalatt már magasra emelkedett a telihold, ezüsttel szórta be a mezőt és sápadt fénye versenyre kelt a lobogó lángok vad, vörös ragyogásával.

Mert a győzelmi máglyák lobogva égtek és körülöttük fáradhatatlanul kurjongattak a győztes harcosok. Vad, tüzes dallamok szálltak a csillagos ég felé, míg a kumisszal telt kupák körbejártak és a nyársakon

ökrök húsa sustorgott, pirult a lakomára . . . Órák teltek így és a vigasság zaja nem lanyhult. Azok ott a halott mellett még mindig némán ültek, mikor nyugtalan mozgolódást láttak a mulatozók között. Árnyékok jöttek, hajlongtak, mozogtak, majd egy kobzos pengetni kezdte a húrokat. Egyhangú, végtelenül fájdalmas dallamok csendültek föl. Hosszan elhaló, remegő, könnyes, vad dallamok. Kupán összerezzent:

— Megtalálták Leventét és a vezérrel együtt búsul egész népe, Ő is elaludt, Jenak!

III.

Árpád földvárában élénk nyüzsgés volt mindenfelé: a harcosokat várták haza Alpár mezejéről. A børsátrak nyílásfedőit felemelték, hogy járjon ki-be a szél, süssön be a nap, a meleg, aranyos napfény. Sürgő-forgó asszonyok prémeiket teregették ki, bőroket varrtak, szükség lesz ezekre, új zeke kell a harcok után.

Kund kende asszonya, a szelídszemű Bibor, két fiának készített fehérre cserzett bőrokből puha ujjasokat, két harcos fiának. Mellette karcsú, zergelábú leány ült, Emő. Haja csillogott a nap fényében és szemei messze néztek.

— Nem tudom, meghozza-e Kusid, amit kértem tőle. Láttad, mit küldött Árpád az asszonyának Csepellel, a cseh lovással? Olyant szeretnék én is.

Bibor csöndesen nézte.

— Csak ők maguk megjöjjenek! Én sose kívántam ékességet, míg az uram harcban járt. Mire jó az? Legszebb dísze egy asszonynak a hűség, mit érnek a cifraságok.

Emő hangja álmodozóra lágyult:

— Hallottad, mit meséltek a rabnők Pannoniáról, meg Itáliáról? Milyen fényesek, puhák ott a vezérek asszonyai! Csak az a gondjuk, hogy ragyogjanak, két kezüket nem durvítják munkával, fehérek azok...

A láthatáron porfelleg támadt és lassan növekedni kezdett. A földsáncokon álldogáló örök összenéztek: nyilván a sereg jön, a hadinép és kezükkel a szemük fölé ernyőztek. Valaki elkiáltotta magát, hogy jönnek és egyszerre nyüzsgés támadt a sáncok tövében. Asszonyok, gyerekek futottak az emelkedésekre, odaálltak az örök mellé, akik idősebb emberek voltak már és együtt kémlétek a porfelleg növekedését . . . Majd hangokat hozott a szél, paták dobogását, szekepek nyikorgását, barmok bőgését. Elöl a csorda jött, nagyszarvú, fehér állatok, az élen pásztorok, hadi öltözetben, hátrább óriás ekhós szekerek, megrakva Szalán kincseivel és végül a lovasok. Bőrbe öltözött, marcona, varkocsos férfiak, vállukon íj, kezükben dárda. Úgy borult rájuk a csillogó por, mint valami felhő és ebben az átlátszó burában közeledett Árpád, meg a hadinép.

Tülkök szólaltak meg a földsáncokon, rikoltva bömböltek bele a

zajongásba. Amikor pedig kivált egy csoport a seregből és vágatva közeledett errefelé, halálos csönd támadt. Ezek a hírhozók voltak, akik mindig előre jöttek, hogy közöljék, mi történt, kinek esett el az ura, gyereke, testvére. Ezeknek, Árpád így kívánta, a sátrakba kellett vonulni, hogy a harcosok bevonulását ne zavarja semmi, egyetlen könnyes tekintet, zokogó hang sem.

Csőnd volt és némaság, mikor az örs portól lepett lovakon belovagolt a földvár kapuján. Bíbor felkiáltott:

— Kusid!

Mert Kupán egyedül ügetett a lovasok élén, komor arcán két vörös forradás volt, a gyász jele... Tarkacs a vezérsátor melletti dombra lovagolt, ahol csakhamar türelmetlen asszonytömeg vette közre. Hangtalanul, kérdő tekintettel állták körül és ő rekedten sorolta az elesettek nevét. Tegezéből egyik pálcikát a másik után húzta elő, kibetűzte a rovásokat, majd gyors mozdulattal kettétörte térdén a fadarabkákat. Minden recsenésre felcsuklott valahol egy hang. Tarkacs észre se vette, folytatta tovább.

— Levente, Árpád fia... Kusid, Kund fia...

Kupán hirtelen megfordította lovát, táncoltatta, hogy helyet kapjon és anyjához ugratott, aki mellett sápadtan állt Emő. Bíbor nem sírt, arcára szorította kezét és némán megindult Kund sátra felé. A két fiatal szótlanul ment utána. Bent, a sátor hűvös homályában leereszkedett Bíbor a prémekekre. Sápadt volt, két szeme tágranyílt és könnytelen, a szája reszketett:

— Menjetek most, Kupán, nagy az én fájdalmam, jobb, ha egyedül leszek. Ő volt az örömöm.

Nem jajgatott, mereven nézett Kupán után, ahogy széles válla eltűnt a sátornyílás világos keretében. Kint Emő a legényhez fordult.

— Mit hoztál nekem, Kupán? — a szeme nedvesen csillogott még, talán a könnyektől, de a hangja hízelgő volt, forró.

Kupán hitetlenkedve nézett rá, mintha idegent látna. Jenak szavai jutottak az eszébe és szíve összeszorult. — Nem a mi fajtánk — gondolta keserűen — nincs állhatatosság a szívében. Elnézett a kapuk felé, ahol akkor már megjelentek a harcosok, elől Árpád a vezérekkel. Árpád úr fáradt volt, komoly és töprengő, csak akkor derült föl némileg, mikor az egyik ór megállt előtte:

— Árpád úr, fiad született, akit kívánságodra Zsoltnak neveznek.

Kupán elnézte a vezért és utána Kundra, apjára siklott a tekintete. Az ősz kende arca kifejezéstelen volt, nézése tompa. — Sose vigasztalódik meg Kusid elstén — szomorodott el Kupán és ismét Emőre nézett. A lány kék szemeiben sóvárgó, kíváncsi vágy tükröződött. Kupán tudta már, hogy ez nem Kusidnak szól, de nem is neki, csupán a selymeknek, a sóvárgott ékességnek.

— Ne búsulj, Emő — mondta keserű csalódottsággal. — Kusid gondolt rád, megszerezte, amit kívántál. Jenak hozza is a ládat.

Valóban, kiválva a szekerek sokaságából, Jenak közeledett, görbe lábain kacsázva hozta a rézveretes ládát. Emő szeme fölragyogott.

— Siess, Jenak — repesett a hangja. — Ó, hogy Kusid nem feledkezett meg a kívánságomról!

Remegő kezekkel emelte föl a láda tetejét, alighogy Jenak letette. Meggömbültek az ujjai, amint a csillogó ékszereket kiemelte, magára próbálta a színes selymeket.

— Úgy-e szép, Kupán, úgy-e szép leszek benne! — kacagott a gyönyörűségtől, kacagott, kivillantak a fogai, úgy nézett Kupánra, de az nem tekintett vissza rá. Komoran lehajtotta a fejét, hogy elkerülje Jenak gúnyos pillantását és Emő csábító mosolyát. Kusidot látta maga előtt, Kusid szelíd, mozdulatlan arcát.

— Jó, hogy ő nem látja ezt — sóhajtott föl megkönnyebbülten — szomorúbb ez a másvilágnál.

— Gyere, Jenak, — mondta végül rekedten — harcosnak a lova való, meg a fegyvere. Lesz nekünk munkánk, amíg nem elég nagy ez a föld Árpád népének. Gyerünk, Jenak!

Elmentek komoran, sötéten a napsütésben. Emő előbb értelmetlenül nézett utánuk, majd újra a kincsei felé fordult és édesen, üdén kacagni kezdett.

A tábor ekkorra megcsendesedett és a sátrak között felhangzott a magyar asszonyok sirató éneke.

D. Koller Erzsébet.

